

CALAF

DESAPAREGUT

AUTORIA DESCONEGUDA / ANC - Fons TAF HELICÒPTERS SA

CALAF

DESAPAREGUT

Antonino Mestres - Josep Maria Solà

 efadós[®]

Ajuntament de Calaf

CALAF

DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2023

© dels textos: Antonino Mestres Ballús

© dels textos: Josep Maria Solà Bonet

© del pròleg: Pere Tardà

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Calaf

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

A. T. V. (Ed.) / Fons Jaume Oller Vidal

Acrònims:

ACAN (Arxiu Comarcal de l'Anoia)
AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BC (Biblioteca de Catalunya)

ISBN 978-84-19239-63-1

B-23822-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Conèixer el món d'abans

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Àlbum de memòria

Pàg. 12

LA VILA DELS CINCPORTALS

Un castell de frontera

Pàg. 106

GREIXEMENT MÉS ENLLÀ DELS PORTALS

Calaf s'eixampla al ritme del segle xx

Pàg. 160

L'ENTORN DE CALAF

Una cruïlla de camins

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

CONÈIXER EL MÓN D'ABANS

Pere Tardà

La humanitat viu el present, albira el futur i, moltes vegades, ha oblidat i ignora el passat.

Nosaltres som fruit de generacions i generacions que ens han precedit, que han viscut, que han treballat i que han mort en els espais que ara són protagonistes de les nostres vides.

Cal conèixer com hem arribat fins aquí, què ha succeït en la nostra geografia més íntima, quines eren les inquietuds i les necessitats dels nostres avantpassats, i quin és el seu llegat.

Quan tinc l'oportunitat d'obrir una capsa, una maleta o un àlbum ple de fotografies antigues, per a mi

és com fer una excavació arqueològica: no sé què hi trobaré i no en tinc mai prou! Són imatges vives d'un món, moltes vegades ja desaparegut, però imprescindible per entendre i comprendre la societat actual.

Què en queda d'allò que ens transmet la fotografia antiga? Cadascú hi veurà un detall, un record llunyà, una casa que ja no hi és, un carrer ple de vida, un moment històric que tal vegada vam viure de petits o ens van explicar els que ja no hi són, una persona que podem identificar, uns oficis perduts, una festa que potser caldria recuperar, en definitiva: Calaf, el nostre poble.

Cal recordar i cal conèixer com era el món d'abans i divulgar-lo; aquest serà el nostre llegat.

Calaf desaparegut, de l'Editorial Efadós, vol ser això, és això. La magnífica feina feta aquests darrers mesos pels amics Josep Maria Solà i Antonino Mesures a l'hora de localitzar, valorar, triar i ordenar les nombroses fotografies que són presents en aquest llibre ens ofereix una clara i nítida visió de Calaf, dels veïns i, en definitiva, de l'Alta Segarra des que existeix la fotografia.

Vull fer des d'aquí, també, un clar reconeixement i agraïment a tothom, famílies i institucions, que han sabut conservar i recopilar aquest important fons fotogràfic tot fent-ne la cessió generosa per a aquest projecte; sense aquesta cessió, de segur que aquesta obra no hauria estat possible.

FOTO GRAELLIS / Fons JOSEP M. GONZÁLEZ SALVADO

Introducció

ÀLBUM DE MEMÒRIA

Antonino Mestres i Josep Maria Solà

Podríem definir un «àlbum de memòria» com un dispositiu analògic, rectangular, amb fotografies en blanc i negre i amb sovintejats peus de fotografia que proposen un breu comentari de cada imatge. El que és essencial d'un «àlbum de memòria» és la seva capacitat de suscitar memòria, és a dir, la seva capacitat d'evocar tot un món a partir d'una sola imatge.

Un «àlbum de memòria» és, doncs, un dispositiu capaç de fer-te «fer memòria» amb el matís que hi té el verb «fer» d'esforç deliberat i creatiu: i és una activitat

—comparable a aquella que anomenàvem «fer labor»— que exigeix delicadesa, concentració i esma perquè en surtin efectes beneficiosos.

Potser del que es tracta, en definitiva, és de recuperar el fil de la memòria, aquest fràgil fil d'Ariadna que cus els nostres orígens amb la nostra identitat fluent i variable. Doncs bé, aquest «àlbum de memòria» que teniu a les mans és el fil d'Ariadna que us hem preparat per no perdre-us en els seus laberints, per guiar-vos en un recorregut que consta de tres etapes: la primera parteix del nucli antic al voltant del castell; la segona és l'exemple, el desenvolupament urbanístic que permet sortir de la vila closa i endinsar-se en els ravals i les avingudes; la

AUTORIA DESCONEGUDA / Fons TERESA LLORET GRAU

FARINERA DE CA L'ANGUERA

Tràfec de carros i trens entorn de la farinera de ca l'Anguera a la primeria del segle xx. Aquest edifici hagué de ser reformat a causa d'un gran incendi que el destruí parcialment durant la Guerra Civil.

FIRA/MERCAT DE CALAF

Font temporal instal·lada al capdavall del Raval de Sant Jaume. Aquesta font, dissenyada i realitzada per Ramon Miró, va ser un punt d'interès que s'afegí als nombrosos estands que ompliren el carrer durant la Fira/Mercat del dia 7 de setembre del 1967.

REPORTAJE RIERA / Fons MARGARIDA CAMATS FELIP

tercera etapa són els voralis de Calaf: tot i tenir un terme municipal petit, la vila de Calaf sempre ha sabut gaudir del seu magnífic entorn.

L'artista Joan Fontcuberta ve a dir-nos que tota imatge conté dosis variables de teatralitat, que tota imatge reclama un text. És per això que creiem que aquest «àlbum de memòria» s'ha de llegir i comentar acompanyat: acompanyat dels més grans i dels més joves. Dels més grans, perquè us ajudaran a fixar i detallar els fils de la memòria; dels més joves, perquè veuran, potser per primera vegada, què hi havia abans, d'on venen i quin és el seu veritable origen. Aquest llibre no és pas per a *boomers* sinó que és un llibre per als joves, per al futur. Perquè, fet i fet, la memòria és una cosa del present.

Si tota imatge reclama un text, vosaltres, lectors, sou aquest text que completarà, amb les vostres paraules i les vostres descobertes, aquest «àlbum de memòria» i hi

atorgarà el seu veritable sentit. I llavors es produirà una comunió laica entre les persones que l'hem preparat i els lectors que l'esteu llegint en veu alta: esdevindrem, per moments, germans un altre cop, ciutadans d'un mateix poble i d'una única pàtria.

Al capdavall, aquest llibre voldria ser tres coses: la primera, una prova d'amor i de respecte envers les persones que l'han de llegir –per cert, si hi trobeu algun error o alguna possible esmena, feu-nos-ho saber per incorporar-l'hi en una futura reedició. La segona cosa que voldria ser aquest llibre és una humil continuació d'aquella mítica *Calaf. Història en imatges (1939-1975)*, de Jordi Torner i Jaume Mas, del 1999. Calia, després de 24 anys, una actualització del nostre arxiu fotogràfic. La tercera cosa que voldríem és que gaudíssiu del fet de capbussar-vos-hi: feu-ho i sentiu-lo vostre, ja que aquest àlbum, en realitat, és una part de nosaltres mateixos.

A. T. V. — 3433 - CALAF, Vista general
desde la ermita de S. Sebastián

LA VILA DELS CINQ PORTALS

Un castell de frontera

L'estructura del Calaf medieval respon a la definició de vila closa: és a dir, un poble sense muralles específiques, tancat pels murs exteriors dels mateixos habitatges, que té un o més portals. La vila de Calaf en tenia cinc, de portals: el portal de Sant Jaume (passat el carrer del Prior Farràs); el portal del carrer Nou (actual carrer de Sant Antoni), abans de les Portelles de Matamala; el portal de Xuriguera (juntament amb el de l'Hospital, que és el més antic, és l'únic que ens ha arribat); el portal del carrer del Vall (o carrer del Carme, una mica més amunt de cal Mas); i el portal de l'Hospital (al segle XVII ja era intramurs).

El poble nasqué a redós d'un castell de frontera o de marca amb els sarraïns, i als peus del castell hi hagué l'església de Sant Pere del Castell, citada des del 1038. És probable que el castell de Calaf sigui una fortificació de principis del segle XI, segurament aixecada pel leuista Guillem d'Oló, que és qui va repoblar el 1015 aquesta terra dominada pels puigs de Calaf, Calafell (actual Sant Sebastià) i Ferrera.

A. T. V. — 3435 - CALAF, Vista parcial

CARRETERA LLARGA

Un dels enquadraments recurrents a l'hora de mostrar el nucli antic de la vila ha estat sempre aquest de la part baixa de la carretera Llarga. Des d'aquí es mesura, encara avui, una disposició de cases a redós del castell i de l'església de Sant Jaume. Una disposició pensada originàriament com una vila closa i amb portals d'accés. Es tracta d'una perspectiva sud-nord, poc modificada en el temps, ja que el gran creixement urbanístic del segle xx s'articulà cap al sector est de la població. Tampoc no ha variat gens el traçat de l'actual carretera Llarga, que s'anomena així actualment però que va tenir altres denominacions, com ara «carretera de Ponts», «avenida del 20 de Enero» i «carretera de Folquer a Jorba».

